

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра прикладної психології та логопедії

Допущено до захисту

Завідувач кафедру

 Олена СТАРИНСЬКА

«26» листопада 2024

**ВИКОРИСТАННЯ МНЕМОТЕХНІКИ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ
ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого рівня

вищої освіти, групи м24СО-з

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта

Освітньо-професійна програма:

Спеціальна освіта

Дар'я ЧУХНО

Керівник: канд. пед. н., доцент кафедри

прикладної психології та логопедії

Ганна МИЦИК

Рецензент: канд. пед. н., доцент кафедри

прикладної психології та логопедії Ганна

ЛОПАТІНА

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МНЕМОТЕХНІКИ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1 Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку в онтогенезі та при мовленнєвих порушеннях	7
1.2 Спеціальна методика розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення	9
1.3 Мнемотехніка як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення	12
1.4 Методи та прийоми мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення ...	15
Висновки до 1 розділу	15
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ	19
2.1 Етапи педагогічного експерименту розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення з використанням мнемотехніки	19
2.2 Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів експерименту	30
Висновки до 2 розділу	44
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Провідну роль у процесі мовленнєвого розвитку дошкільників відіграє розвиток зв'язного мовлення, оскільки доведено, що не слово, а саме зв'язне висловлювання є комунікативною одиницею мовлення (С. Л. Рубінштейн, А. М. Леушина). Зв'язне мовлення – це таке мовлення, яке може бути цілком зрозуміле на основі його власного предметного змісту. Для його розуміння не потрібно враховувати конкретну ситуацію, в якій воно вживається, адже всю інформацію можна взяти з самого контексту мовлення. Основна функція зв'язного мовлення – комунікативна (А.Богущ, Н.Гавриш, Н.Луцан, М.Львов, В.Мельничайко, Н.Пахомова, С.Рубінштейн, І.Синиця, Ф.Сохін, О.Ушакова, Л.Федоренко, Г.Фомічова, М.Шеремет, А.Шибицька). Оскільки, воно дозволяє дітям виражати свої думки, потреби та почуття та є ключовим механізмом для ефективної комунікації з іншими людьми, включаючи ровесників, батьків і педагогів. Розвинене мовлення допомагає дітям виявляти свої потреби та розуміти потреби інших, що сприяє здатності до ефективної взаємодії, сприймання інших і власної ролі в соціальних групах. Впливає на формування особистості дитини зокрема. Вона вчиться виражати свої уподобання, думки та почуття, що впливає на розвиток її самосвідомості та самовираження.

Розвиток зв'язного мовлення в дошкільному віці є ключовим етапом у підготовці дітей до навчання. Цей процес формує основу для подальшого успіху у закладі загальної середньої освіти, адже включає в себе велику частину навичок, необхідних для читання і письма, допомагає вирішувати завдання та вчить логічно мислити.

Тож, вчасне виявлення мовленнєвих порушень, особливостей розвитку зв'язного мовлення та своєчасність проведення корекційно-розвиткової роботи у дошкільному віці визначають подальший успіх дитини в навчанні та соціальній взаємодії. Це вимагає від науковців та практиків постійного

пошуку дієвих методів та засобів коректного впливу (Н. А. Левіна, О. М. Михайлова, Т. В. Соловйова, В. О. Сухомлинський, І. А. Сєрова). Серед таких може бути використання мнемотехніки – певного роду схем в основі яких лежать асоціації, які створюють образні зв'язки між предметами, явищами, подіями та допомагають дитині запам'ятовувати і відтворювати інформацію (Г. Ебінгхаус, А. А. Петровський, Т. В. Снігірьова, Д. Д. Пестов).

Не зважаючи на наявність великої кількості психолого-педагогічних та науково-методичних праць щодо проблем використання мнемотехніки як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку все ще поза межами уваги, що і обумовило вибір теми нашої магістерської роботи.

Мета дослідження полягає у визначенні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності впливу використання мнемотехніки на рівень розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Відповідно до мети дослідження визначено наступні **завдання**:

- проаналізувати психолого-педагогічну і спеціальну літературу з проблеми, що досліджується;
- охарактеризувати особливості розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, довести необхідність проведення корекційно-розвиткової роботи у цьому напрямі;
- з'ясувати роль мнемотехніки як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, вивчити її основні методи та прийоми;
- розробити та експериментально перевірити ефективність впливу використання мнемотехніки на рівень розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Об'єкт дослідження – розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Предмет дослідження – використання мнемотехніки як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Теоретико-методологічну базу дослідження склали: фундаментальні положення про мову як суспільне явище, її сутність як засобу спілкування і пізнання, систему мовної організації (Л. Виготський, О. Лурія, Ж. Піаже та ін.); вчення про мовлення як умовно-рефлекторну діяльність (І. Павлов, І. Сеченов), його взаємозв'язок з першою сигнальною системою (М. Кольцова, М.Красногорський);

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що використання мнемотехніки може суттєво покращити рівень розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й розв'язання завдань використано комплекс методів: *теоретичні:* порівняльний аналіз, класифікація та узагальнення різних поглядів на проблему, що досліджується – для вивчення стану її актуальності; обґрунтування необхідності розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення; *емпіричні:* вивчення мовленнєвих карток; педагогічний експеримент для аналізу стану проблеми, апробації впливу використання мнемотехніки на рівень розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення; педагогічне спостереження – для реєстрації прояву інтересу та активності до використання методів та прийомів мнемотехніки під час корекційно-розвиткових занять з дітьми зазначеної категорії; *математичні* – для обробки результатів педагогічного експерименту.

Практичне значення отриманих результатів. Одержані результати можуть бути використані у розробці корекційних програм для спеціальних закладів дошкільної освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, при створенні індивідуальних програм розвитку, які міститимуть елементи мнемотехніки; при викладанні фахових курсів у вищих закладах освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, а також у підготовці майбутніх вчителів спеціальної освіти, зокрема, у системі післядипломної педагогічної освіти; для роботи з батьками (або особами, що їх замінюють) дітей з особливими освітніми

потребами. Також, результати можуть стати основою для подальших досліджень у цій галузі, стимулом для розширення знань та практичного використання мнемотехніки в корекційно-розвитковій роботі.

Експериментальна база: Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №220 Криворізької міської ради, старша група № 5 та № 6 ; всього залучено до участі в експерименті 20 дошкільників.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Виклад матеріалу проілюстровано 8 таблицями та 3 малюнками. Список літератури містить 31 джерело, 22 з яких – англійською мовою.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило підтвердити, що мнемотехніка є ефективним засобом для розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Застосування мнемотехнічних методів у процесі навчання сприяло формуванню цілого комплексу мовленнєвих умінь і навичок, що мають важливе значення для дошкільнят. Основні результати і висновки дослідження включають такі положення:

Ефективність використання мнемотехніки: Застосування мнемотехнічних прийомів, таких як мнемотаблиці, мнемодоріжки та мнемоквадрати, допомогло суттєво покращити мовленнєві навички дітей. Діти, які навчалися за допомогою мнемотехніки, краще запам'ятовували структуру текстів, підвищували лексичну й граматичну точність мовлення та стали більш самостійними у відтворенні переказу казок. Зокрема, у дітей покращилися здатність до послідовного викладу подій, чітке відображення ключових моментів сюжету та розширення активного словникового запасу.

Комплексний вплив на всі компоненти мовленнєвої діяльності: Використання мнемотехніки сприяло розвитку кожного з трьох основних компонентів мовленнєвої діяльності — емоційного, змістовного та дійового. У ході експерименту виявлено, що діти експериментальної групи значно підвищили рівень емоційного сприйняття текстів. Вони проявляли інтерес до змісту казок, активно залучалися до процесу обговорення та співпереживали персонажам. Змістовний компонент розвинувся завдяки тому, що діти більш чітко засвоювали основні елементи сюжету та структуру тексту. У дійовому компоненті відзначено підвищення самостійності та логіки викладу — діти демонстрували кращу зв'язність мовлення та менш потребували допомоги дорослих під час переказу.

Порівняльний аналіз результатів констатувального і контрольного етапів експерименту продемонстрував, що в експериментальній групі значно зросла кількість дітей, які досягли високого рівня оволодіння навичками

переказу казок. Це свідчить про ефективність методів, заснованих на мнемотехніці, у корекційно-розвитковій роботі. У контрольній групі спостерігалася стабільність показників на середньому рівні, тоді як у дітей, які працювали за експериментальною методикою, значно зменшилася кількість випадків низького рівня та підвищився середній і високий рівні володіння мовленням.

Практична значущість: Розроблені в межах дослідження методичні рекомендації, дидактичні ігри та заняття з використанням мнемотехніки є корисними інструментами для логопедів, вихователів і батьків, які прагнуть розвивати зв'язне мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями. Запропоновані дидактичні ігри, такі як «Склади мнемотаблицю» і «Знайди зайве», сприяють активному залученню дітей до процесу навчання, допомагають краще зрозуміти структуру тексту та роблять навчання цікавим і захоплюючим для дитини. Заняття, що були проведені в рамках експерименту, мають чітку методичну структуру, яка сприяє розвитку мовленнєвих навичок через послідовність і системність подання матеріалу.

Перспективи для подальших досліджень: Результати цього дослідження показали, що мнемотехніка може бути застосована для розвитку не тільки зв'язного мовлення, а й інших когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага та мислення, що відкриває перспективи для подальшої наукової роботи. Крім того, важливо розширювати застосування мнемотехнічних методів у роботі з дітьми, які мають різні типи мовленнєвих порушень, адаптуючи методику для конкретних груп і завдань.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що мнемотехніка є дієвим засобом для розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Вона сприяє не лише підвищенню якості мовлення, а й стимулює загальний когнітивний розвиток, формує позитивне ставлення до навчання, що у майбутньому сприятиме успішній соціалізації та підготовці дітей до шкільного навчання

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виготський, Л. С. Психологія розвитку дитини. Київ: Радянська школа, 1984.
2. Кольцова, М. М., & Красногорський, М. А. Функціонування мовної системи. Москва: Педагогіка, 1979.
3. Павлов, І. П., & Сеченов, І. М. Про мовлення та його механізми. Харків: Основа, 1965.
4. Піаже, Ж. Мовлення та мислення дитини. Львів: Світ, 1996.
5. Рубінштейн, С. Л. Основи загальної психології. Москва: Наука, 2000.
6. Богуш, А. Мовлення дошкільника: теорія та методика. Одеса: ПНПУ, 2005.
7. Снігірєва, Т. В. Використання мнемотехніки у корекційній роботі. Київ: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2015.
8. Левіна, Н. А. Мнемотехніка як засіб розвитку мовлення. Київ: Либідь, 2008.
9. Львов, М. Розвиток мовлення у дітей. Санкт-Петербург: Просвещение, 2002.
10. Сухомлинський, В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1981.
11. Ебінгхаус, Г. Пам'ять: дослідження експериментальним шляхом. Москва: Педагогіка, 1982.
12. Ушакова, О. Методика розвитку мовлення дошкільнят. Москва: Сфера, 2006.
13. Петровський, А. А. Дитяча психологія. Москва: МГУ, 1990.
14. Шеремет, М. Корекційна педагогіка. Київ: Академія, 2007.
15. Синиця, І. Мовлення і його функції. Київ: Наукова думка, 1992.
16. Мельничайко, В. Мнемотехніка в дошкільній освіті. Харків: Освіта, 2003.
17. Гавриш, Н. Логопедія для дошкільнят. Київ: Арттек, 2010.

18. Луцан, Н. А. Педагогічна логопедія. Львів: ВНТЛ-Класика, 2014.
19. Фомічова, Г. І. Мовленнєвий розвиток дошкільника. Одеса: Вид-во ПНПУ, 2012.
20. Федоренко, Л. Мовленнєві порушення у дітей. Київ: Педагогічна преса, 2013.
21. Baddeley, A. D. *Working Memory*. Oxford: Clarendon Press, 1986.
22. Gathercole, S. E., & Alloway, T. P. *Working Memory and Learning: A Practical Guide for Teachers*. London: Sage, 2008.
23. Hitch, G. J., & Baddeley, A. D. "Verbal Reasoning and Working Memory." *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 34 (1982): 313-320.
24. Kandel, E. R., Schwartz, J. H., & Jessell, T. M. *Principles of Neural Science*. New York: McGraw-Hill, 2000.
25. Loftus, E. F., & Loftus, G. R. *Human Memory: The Processing of Information*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1976.
26. Mayer, R. E. *Multimedia Learning*. New York: Cambridge University Press, 2001.
27. Paivio, A. *Mental Representations: A Dual Coding Approach*. New York: Oxford University Press, 1986.
28. Radvansky, G. A., & Ashcraft, M. H. *Cognition*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2010.
29. Rumelhart, D. E., & Norman, D. A. "Representation in Memory." In R. C. Atkinson et al. (Eds.), *Handbook of Memory and Learning*, 1978.
30. Tulving, E. *Elements of Episodic Memory*. New York: Oxford University Press, 1983.
31. Vygotsky, L. S. *Thought and Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1986.